

DIỄN ĐÀN NÓI VÀ VIẾT

“MÈO TRẠNG QUỲNH ĂN RAU” KHÔNG PHẢI LÀ “MÈO ĂN RAU”

(Góp ý với cách đặt tiêu đề một số bài báo)

LÊ ĐÌNH
(Đại học Vinh)

Mối quan hệ giữa tiêu đề (headline) với nội dung bài báo là mối quan hệ giữa phần tóm lược, phần tổng thể với phần miêu tả và thuyết minh về nó. Tiêu đề ngắn gọn nhưng phải khái quát được toàn bộ nội dung của phần còn lại (phần thuyết minh) và thể hiện được sự khác nhau giữa tính phổ quát, tính thường xuyên với tính cụ thể, tức tính duy nhất xác định của người, vật, hiện tượng, đặc tính... mà phần nội dung phản ánh.

Vì không đạt được những yêu cầu này, tác giả của nhiều bài viết trên các báo điện tử Tiền Phong, Tuổi Trẻ, Thanh Niên, CAND, Lao động... đã biến chuyện “mèo của Trạng Quỳnh ăn rau” thành “mèo ăn rau”. Kiểu tiêu đề này tạo cho độc giả những nhận thức lệch lạc về xã hội chúng ta đang sống.

“Mèo Trạng Quỳnh ăn rau” là tập hợp từ chỉ một hiện tượng duy nhất xác định với một con mèo cụ thể và xảy ra trong một điều kiện cụ thể. Mèo Trạng Quỳnh có sở chỉ (cái được biểu đạt) mang tính duy nhất xác định, tức chỉ có duy nhất một cá thể ấy. “Một con mèo” là đơn vị ngôn ngữ được sử dụng để chỉ bất kỳ một cá thể “mèo” nào đó. Nó có thể là một con mèo đen, một con mèo tam thể, một con mèo rừng, hoặc một con mèo hoang... Ngược lại, “mèo” là từ chỉ tập hợp tất cả những cá

thể có đặc tính và bản chất của loài động vật này.

Hiện tượng ăn rau của con mèo ấy (con mèo mà Trạng Quỳnh bắt trộm của Chúa) không phải là đặc trưng khu biệt của loài mèo. Do đó, mèo Trạng Quỳnh ăn rau biểu đạt hiện tượng cá thể, riêng lẻ; còn mèo ăn rau biểu đạt hiện thực về bản chất của loài mèo.

Sự lẫn lộn giữa các kiểu định danh (người, vật, hiện tượng, đặc tính...) trên xuất hiện khá nhiều trong các tiêu đề báo trên các báo điện tử. Và rất tiếc là chúng liên quan đến ý niệm của độc giả về an ninh xã hội và trách nhiệm, đạo đức của con người.

Ví dụ: “Cảnh sát giao thông đập dân xuống ruộng” [laodong.com.vn, 08/04/2008]. Bao nhiêu phần nghìn (số lượng) cảnh sát giao thông đập người? Số lượng đó (dẫu có), trong đời anh ta đập người có mấy lần đập người? Hơn nữa, dân đối lập với chính quyền (trong đó cả ngành cảnh sát cũng chỉ mới là một trong những lực lượng đại diện). Chỉ *một thanh niên* (bị đập) sao lại khái quát thành dân? Như vậy, từ hiện tượng “tại Hưng Nguyên, Nghệ An, một cảnh sát giao thông đập một thanh niên (có dấu hiệu vi phạm quy định về giao thông) xuống ruộng, tác giả bài báo đã vô tình khẳng định bản chất của lực lượng cảnh sát giao thông.

Hiện tượng tương tự được bắt gặp khá nhiều trên các báo điện tử: “Cảnh sát giao thông lại đánh người”, [laodong.com.vn, 24/04/2008], “90% cửa hàng tái phạm vệ sinh an toàn thực phẩm” [vietnamnet.vn, 04/05/2008] (thực ra là: 90% hàng quán (đã bị tạm đình chỉ được kiểm tra trên địa bàn tỉnh Hà Tây và một vài quận ở Hà Nội, “Nhân viên Vườn quốc gia YokĐôn (Đắc Lắc) “bắt tay” lâm tặc” [cand.com.vn, 03/05/2008] (Chỉ một số nhân viên của Vườn này), “Cán bộ trường GTVT “kinh doanh” bằng, chứng chỉ nghề giả” [cand.com.vn, 04/05/2008] (Chỉ một cán bộ của Trường GTVT Hàng Giang 3, thành phố Hồ Chí Minh), ‘Quảng trị: 97,4% hộ dân còn ăn cá nóc’ [tienphong.vn, 04/05/2008] (97,4% số dân được điều tra ở huyện Gio linh, Quảng Trị), ‘Cảnh sát hình sự tham gia tổng tiền? [tienphong.vn, 24/04/2008] thông tin cho thấy vụ tổng tiền chỉ liên quan đến một hạ sĩ quan CSHS), ‘Công an xã đánh đập dã man một sinh viên’ (tuoitre.com.vn, 04/05/2008) (Chỉ mấy cán bộ công an của xã Đông Hương, thị xã Thanh Hoá), ‘Võ sĩ Wushu rủ nhau đi cướp’ [cand.com.vn, 03/05/2008] (chỉ có ba võ sĩ Wushu của Trung tâm TDTT tỉnh Đắc Lắc chứ có phải nhiều đâu) Tác giả của những bài báo trên không biết do năng lực ngôn ngữ hay có ý định khái quát nhưng đã ‘nói quá’.

Cách ‘nói quá’ đến mức ‘khái quát’ sau đây thì bất kì một công dân Việt Nam nào có thân nhân là công chức cũng phải giật mình: *Nhiều gia đình công chức lo sợ* [laodong.com.vn, 16/04/2008]. Thực ra, trong số “hàng chục nạn nhân dính vào đường dây hui và cho vay nặng lãi với bà Phương”, có “nhiều nạn nhân có chồng đang công tác tại các cơ quan Đảng, chính quyền và các đoàn thể” chỉ ở phường Thống Nhất, thành phố Buôn Mê Thuột

(như nội dung bài báo thuật lại). Tính ‘giật gân’ của bài báo được tạo nên bởi sự vắng mặt của các yếu tố biểu đạt không gian và thời gian trong tiêu đề.

Các tiêu đề thiếu tính định danh thường làm cho nhiều độc giả cảm thấy bị xúc phạm. Chẳng hạn : *Ông “quan” địa chính thao túng nhiều đời chủ tịch*’ [laodong.com.vn, 09/04/2008] đã lấy chuyện ‘bé xé ra to’. Bài báo viết về một cán bộ địa chính chỉ ở cấp phường; trong khi đó, ‘quan’ (chưa bàn đến những nét nghĩa khác) là người có quyền hành về địa chính ở nhiều cấp cao hơn nữa (huyện, cấp tỉnh). Hoặc *‘Một giám đốc mua bán ma túy*’ [tienphong.com.vn, 26/04/2008] (Giám đốc Công ti TNHH Tư vấn kiểm định xây dựng số II), *‘Bắt thêm một giám đốc chuyên “mua trình” trẻ vị thành niên*’ [laodong.com.vn, 28/03/2008] (Giám đốc Công ty TNHH An Tường). *Giám đốc*, trong tiềm thức của người Việt hiện nay, được xác định là: giám đốc công ty, giám đốc trung tâm, giám đốc sở, giám đốc viện nghiên cứu, giám đốc học viện Riêng trong tiêu đề ‘Bắt thêm ’, từ *thêm* đã thông báo rằng trước đó đã có (một số lượng nào đó các vị) giám đốc bị bắt vì đã làm việc xấu xa này. Từ đó, với tiêu đề của bài báo này, tác giả đã gián tiếp thông báo rằng: theo anh/chị ta, không phải là ít người đã và đang đảm nhiệm chức vụ giám đốc có hành vi mua trình trẻ vị thành niên!

Bài báo tốt là bài viết bao hàm không những tất cả các đặc trưng nêu trên mà còn phải có tính giáo dục về mọi phương diện (tức đảm bảo chức năng tác động, chức năng nguồn lực), đồng thời phải trung thực trong phản ánh hiện thực khách quan (đảm bảo chức năng phản ánh của nó). Điều đó trước hết được thể hiện rõ qua tiêu đề và mối quan hệ giữa tiêu đề với nội dung bài báo.

(Ban Biên tập nhận bài ngày 15-05-2008)